College voor Toetsen en Examens

EVALUATIE VERNIEUWD CSPE ECONOMIE & ONDERNEMEN

ANALYSE RESULTATEN ENQUÊTE ONDER VAKDOCENTEN E&O

Versie 1.5, 29 oktober 2026

INHOUD & COLOFON

AANLEIDING, DOEL EN VERANTWOORDING **3**

MANAGEMENTSAMENVATTING **4**

RESULTATEN **5**

ANALYSE VAN DE ANTWOORDEN OP OPEN VRAGEN **9**

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN **10**

Colofon:

Evaluatie vernieuwd cspe economie & ondernemen
College voor Toetsen en Examens
Auteur: Reinier de Bruin, clustermanager cspe's

© 2026 College voor Toetsen en Examens, Utrecht. Alle rechten voorbehouden, met uitzondering van het recht het werk openbaar te maken of te vermenigvuldigen.

AANLEIDING, DOEL EN VERANTWOORDING

Aanleiding

Bij het profielvak Economie & Ondernemen (E&O) is als gevolg van een vakvernieuwing een nieuwe syllabus ontwikkeld. Hierdoor is een deel van de inhoud van dit profielvak gewijzigd. Deze vernieuwing is mede tot stand gekomen naar aanleiding van ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en signalen uit het onderwijsveld. Een belangrijk uitgangspunt daarbij was om de syllabus en het centraal schriftelijk en praktisch examen (cspe) beter te laten aansluiten op de beroepspraktijk. Daarbij is gekozen voor meer praktijkgerichte eindtermen en daarmee ook voor de verschuiving naar een meer praktisch examen.

Sinds het cursusjaar 2023-2024 konden scholen als pilotschool meedoen aan het vernieuwde E&O, ook wel E&O nieuwe stijl genoemd. Om tot een goede uitvoering voor heel het onderwijsveld te komen is er een pilot gestart. De pilotfase heeft twee jaar geduurd. Daarna is dit nieuwe examenprogramma in het cursusjaar 2025-2026 regulier ingevoerd.
In dit cursusjaar was er ook een bezemexamen beschikbaar voor eventuele herkansers van de oude syllabus.

Om inzicht te krijgen in de ervaringen van het cspe van de vernieuwde syllabus E&O heeft het College voor Toetsen en Examens (CvTE) een enquête uitgezet onder vakdocenten E&O die geregistreerd staan bij examenblad.nl.nl en bij het platform E&O. De resultaten van deze enquête vormen de basis van deze evaluatie en leveren input voor de verdere doorontwikkeling van het cspe.

Doel van de evaluatie

Het doel is om te evalueren in hoeverre het vernieuwde cspe E&O beter aansluit bij het onderwijs Daarbij wordt gekeken naar de inhoudelijke kwaliteit van het examen en naar de praktische uitvoerbaarheid en de ervaringen van vakdocenten.
De evaluatie richt zich op vier centrale vragen:

- Is de beoogde verschuiving naar meer praktijk gerealiseerd?
- Sluiten de opdrachten aan bij de vernieuwde syllabus?
- Is het vernieuwde cspe uitvoerbaar binnen de schoolpraktijk?
- Welke verbeterpunten zien docenten voor toekomstige cspe's?

Verantwoording

De enquête is uitgezet via examenblad.nl en via het platform E&O. Het bereik bedraagt ruim 800 personen. Dit zijn zowel examensecretarissen als vakdocenten E&O. De enquête is ingevuld door 82 vakdocenten Economie & Ondernemen die betrokken zijn geweest bij de afname van het vernieuwde cspe in 2026.
Niet bekend is hoeveel unieke scholen door de respondenten worden vertegenwoordigd. Daarom kunnen de resultaten niet zonder meer worden gegeneraliseerd naar alle scholen. De enquête geeft echter een goed beeld van de ervaringen van docenten die werken met de vernieuwde syllabus en het daarbij behorende cspe.

MANAGEMENTSAMENVATTING

De resultaten van de enquête laten een overwegend positief beeld zien van het vernieuwde cspe. De verschuiving naar meer praktijk is zichtbaar en de praktijkopdrachten sluiten volgens een ruime meerderheid goed aan bij de vernieuwde eindtermen. Ook wordt het vernieuwde cspe door de meeste docenten beschouwd als een verbetering ten opzichte van het eerdere examen.

Tegelijkertijd blijkt uit de antwoorden van de enquête dat de praktische onderdelen in het examen zijn toegenomen. De voorbereiding van het examen, de aanschaf van materialen, de logistieke planning en de benodigde personele inzet worden door veel respondenten als belastend ervaren. Deze onderwerpen vormen veruit de meest genoemde verbeterpunten. Daarbij past de kanttekening dat een toename van de organisatielast in zekere mate een logisch gevolg is van de bewuste keuze om het cspe praktijkgerichter in te richten. Juist de verschuiving van theorie naar praktijk – een belangrijke wens vanuit het onderwijsveld en een doelstelling van de syllabusvernieuwing – vraagt om meer voorbereiding, materialen en organisatie. Tegelijkertijd laten de resultaten zien dat het belangrijk is de uitvoerbaarheid van het examen kritisch te blijven volgen, zodat de organisatorische belasting voor scholen in verhouding blijft tot de beoogde inhoudelijke meerwaarde.

Daarnaast vraagt een deel van de respondenten aandacht voor de beoordelingssystematiek. Met name de beoordeling van praktijkvaardigheden en creativiteit kan volgens docenten beter.

De enquête laat zien dat de inhoudelijke vernieuwing breed wordt ondersteund, terwijl de uitvoerbaarheid en beoordeling de belangrijkste aandachtspunten vormen voor de verdere ontwikkeling van het cspe.

Het is goed om te realiseren dat deze rapportage vooral een weergave is van wat docenten E&O vinden. Tegelijk was duidelijk dat met de verandering naar een meer praktijkgericht examen de organisatielast zou toenemen. Dat docenten E&O de organisatielast vergelijken met examens uit het verleden is logisch. Vergeleken met andere vakken is de organisatielast van het profielvak E&O nog steeds in balans en relatief laag.

RESULTATEN

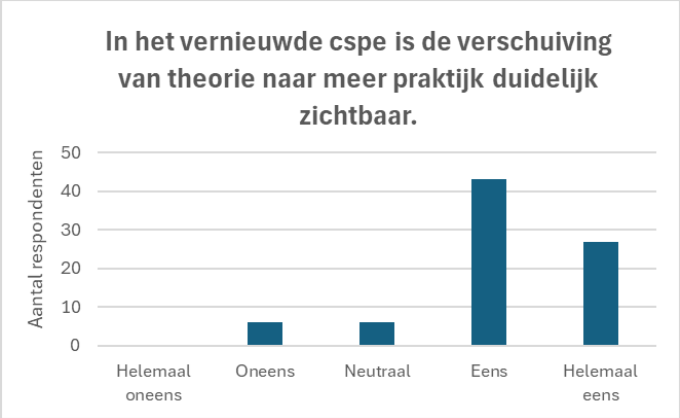
In dit hoofdstuk worden de resultaten van de enquête per vraag besproken. Per onderwerp worden eerst de uitkomsten van de gesloten vraag weergegeven, gevolgd door een interpretatie van de resultaten gemaakt door het CvTE. Waar relevant worden de resultaten verdiept met inzichten uit de open antwoorden. Op deze manier ontstaat niet alleen een beeld van de verdeling van de antwoorden, maar ook van de achterliggende overwegingen en ervaringen van de respondenten.

5.1 MEER PRAKTIJK IS DUIDELIJK ZICHTBAAR

Vraag: *In het vernieuwde cspe is de verschuiving van theorie naar meer praktijk duidelijk zichtbaar.*

Resultaten

- 86% is het (helemaal) eens.
- 7% is het (helemaal) oneens.
- 7% is neutraal.



Interpretatie

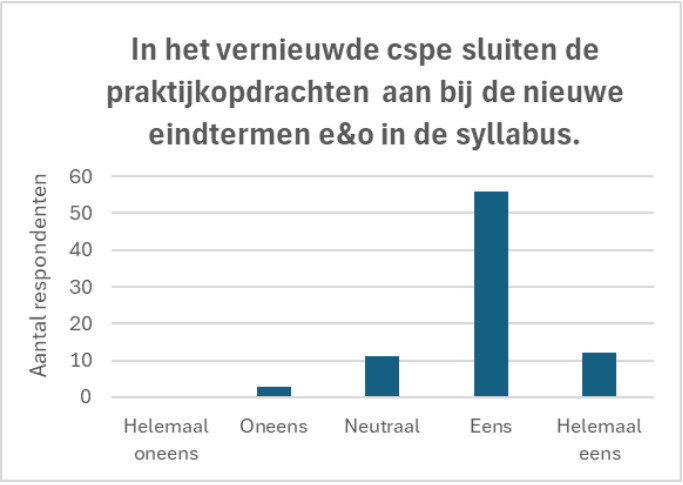
– De belangrijkste doelstelling van de syllabusvernieuwing wordt door vrijwel alle respondenten herkend. De enquête laat zien dat de verschuiving naar een praktijkgerichter examen duidelijk zichtbaar is.
– Deze uitkomst wordt ondersteund door verschillende open reacties waarin docenten aangeven dat het examen beter aansluit bij de beroepspraktijk en aantrekkelijker is geworden voor leerlingen.

5.2 GOEDE AANSLUITING OP DE VERNIEUWDE SYLLABUS

Vraag: *In het vernieuwde cspe sluiten de praktijkopdrachten aan bij de nieuwe eindtermen E&O in de syllabus.*

Resultaten

- 83% positief.
- 13% neutraal.
- 4% negatief.



Interpretatie

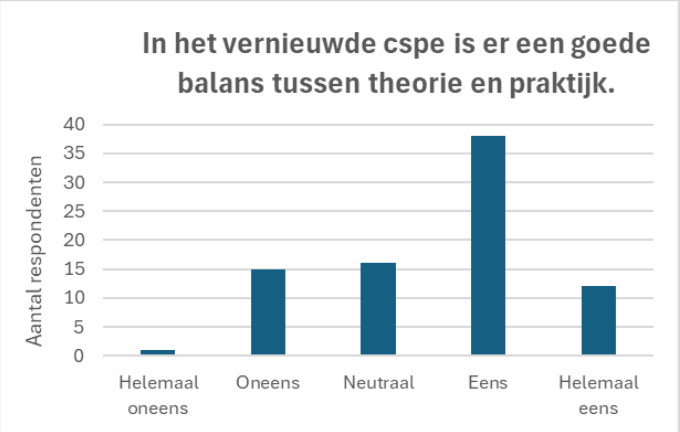
– Ook de inhoudelijke aansluiting van de opdrachten op de vernieuwde syllabus wordt positief beoordeeld. Respondenten herkennen de beoogde inhoudelijke vernieuwing van het profielvak.
– Hiermee lijkt de vertaling van de vernieuwde eindtermen naar het cspe grotendeels geslaagd.

5.3 BALANS TUSSEN THEORIE EN PRAKTIJK

Vraag: *In het vernieuwde cspe is er een goede balans tussen theorie en praktijk.*

Resultaten

- 60% positief
- 20% negatief
- 20% neutraal



Interpretatie

– Een ruime meerderheid van de respondenten is tevreden over de balans tussen theorie en praktijk. Tegelijkertijd bestaat hierover minder overeenstemming dan bij de voorgaande vragen.
– Uit de open antwoorden blijkt dat sommige docenten graag nog meer praktijk zien.

5.4 ORGANISATORISCHE UITVOERBAARHEID

Vraag: *Het vernieuwde cspe is voor de school qua organisatielast goed uit te voeren.*

Resultaten

- 50% negatief
- 23% neutraal
- 27% positief

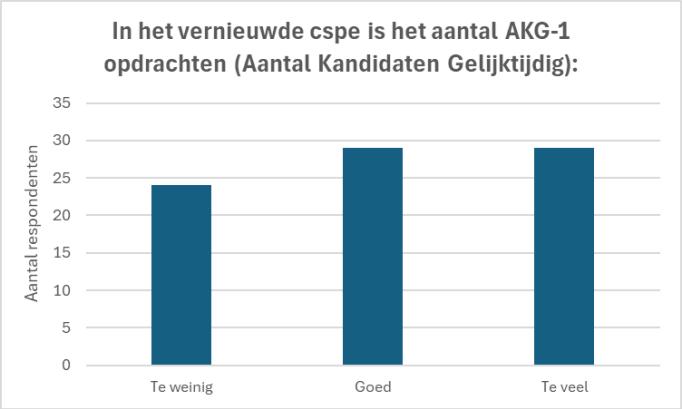


Interpretatie

– De organisatielast vormt het meest opvallende aandachtspunt uit de enquête.
– Hoewel de inhoud van het examen positief wordt beoordeeld, ervaren veel scholen de voorbereiding en uitvoering als arbeidsintensief. De open antwoorden laten zien dat dit niet één specifiek onderdeel betreft, maar een combinatie van factoren.
– Veelgenoemde onderwerpen zijn:
  - voorbereidingstijd;
  - personele inzet;
  - planning van praktijkopdrachten;
  - benodigde lokalen;
  - ombouw van opdrachten;
  - aanschaf en klaarzetten van materialen.
– Hieruit blijkt dat de inhoudelijke vernieuwing voor veel scholen heeft geleid tot een grotere organisatorische belasting.

5.5 AANTAL AKG-1-OPDRACHTEN

Vraag: *In het vernieuwde cspe is het aantal AKG-1 opdrachten (Aantal Kandidaten Gelijktijdig):*



Resultaten

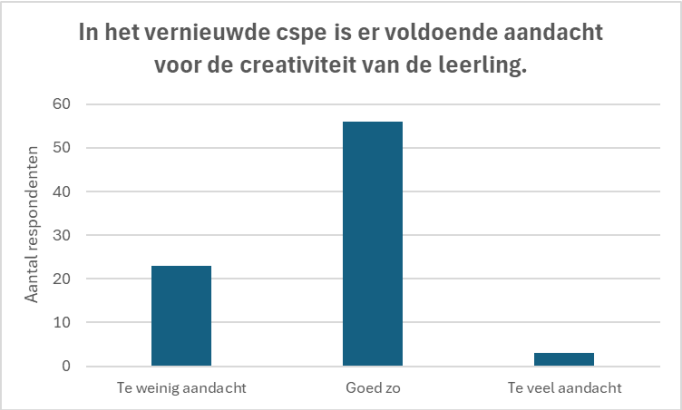
- 35% te veel
- 35% goed
- 30% te weinig

Interpretatie

– De meningen over het aantal AKG-1-opdrachten zijn verdeeld.
– Uit de toelichtingen blijkt echter dat de verschillen grotendeels samenhangen met de schoolsituatie. Vooral scholen met grotere groepen leerlingen ervaren meer organisatorische knelpunten bij een groot aantal AKG-1-opdrachten.
– De antwoorden lijken minder betrekking te hebben op het aantal AKG-1-opdrachten zelf, maar vooral op de uitvoerbaarheid ervan.

5.6 CREATIVITEIT

Vraag: *In het vernieuwde cspe is er voldoende aandacht voor de creativiteit van de leerling.*



Resultaten

- 68% vindt de huidige aandacht passend.
- 28% wil meer aandacht.
- 4% vindt dat er te veel aandacht is.

Interpretatie

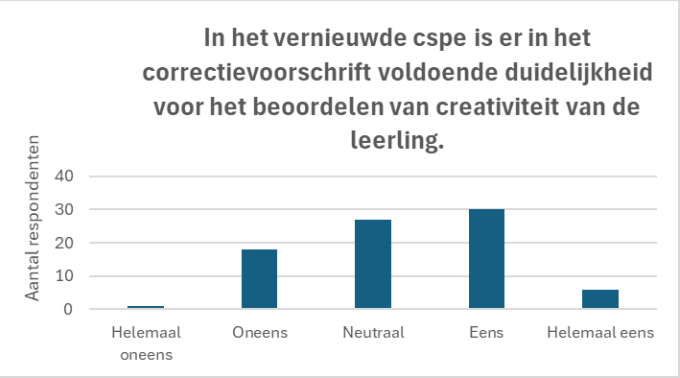
– Respondenten waarderen dat creativiteit onderdeel uitmaakt van het examen.
– Tegelijkertijd blijkt uit de open antwoorden dat een aantal docenten vindt dat creativiteit onvoldoende wordt beloond binnen de huidige beoordelingssystematiek.

5.7 BEOORDELING VAN CREATIVITEIT

Vraag: *In het vernieuwde cspe is er in het correctievoorschrift voldoende duidelijkheid voor het beoordelen van creativiteit van de leerling.*

Resultaten

- 44% positief
- 33% neutraal
- 23% negatief



Interpretatie

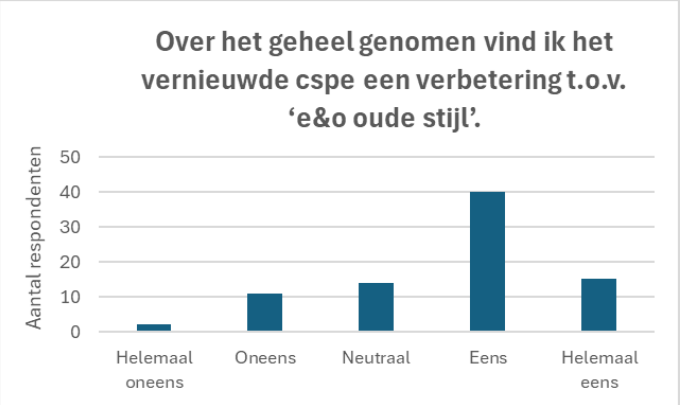
– De beoordeling van creativiteit in het correctievoorschrift wordt duidelijk kritischer beoordeeld dan de aanwezigheid van creativiteit in de opdrachten zelf.
– Veel respondenten geven aan dat de beoordelingscriteria sterk gericht zijn op het afvinken van onderdelen, waardoor creativiteit onvoldoende zichtbaar wordt in de beoordeling.
– Daarnaast wordt regelmatig gevraagd om een verdere verduidelijking van het correctievoorschrift.

5.8 ALGEMENE WAARDERING

Vraag: *Over het geheel genomen vind ik het vernieuwde cspe een verbetering t.o.v. cspe van de syllabus 'E&O oude stijl'.*

Resultaten

- 67% positief
- 17% neutraal
- 16% negatief



Interpretatie

– Ondanks de genoemde aandachtspunten beoordeelt een ruime meerderheid van de respondenten het vernieuwde cspe als een verbetering ten opzichte van het vorige examen.
– Hieruit blijkt dat het vernieuwde cspe breed gedragen wordt.

ANALYSE VAN DE ANTWOORDEN OP OPEN VRAGEN

De open antwoorden zijn thematisch geanalyseerd. Eén reactie kon betrekking hebben op meerdere onderwerpen. Hieronder staat een tabel van onderwerpen die onder respondenten het meest leven.
Tabel 1: open antwoorden gerubriceerd in 6 thema's

Thema	Hoe vaak genoemd
Organisatielast	Erg vaak
Materialen, kosten en duurzaamheid	Erg vaak
Planning en AKG-opdrachten	Vaak
Beoordeling	Vaak
Creativiteit	Minder vaak
Praktijkgerichtheid	Minder vaak

Organisatielast

Het meest dominante thema betreft de organisatorische belasting van het vernieuwde cspe.
Respondenten noemen onder meer:

- uitgebreide voorbereiding;
- veel verschillende praktijkopstellingen;
- hoge personele inzet;
- ingewikkelde planning;
- beperkte beschikbaarheid van lokalen;
- veel ombouwmomenten tijdens de afname.

De reacties laten zien dat de uitvoerbaarheid voor veel scholen lastiger is geworden.

Materialen, kosten en duurzaamheid

Vrijwel even vaak wordt gewezen op de grote hoeveelheid materialen die jaarlijks moet worden aangeschaft.
Respondenten noemen:

- De toegenomen kosten;
- producten die slechts één keer worden gebruikt;
- beperkte houdbaarheid;
- verspilling;
- behoefte aan centrale inkoop;

Duurzaamheid wordt regelmatig expliciet genoemd als aandachtspunt.

Beoordeling

Veel docenten ervaren spanning tussen de praktijk en de wijze waarop deze wordt beoordeeld.
Veelgenoemde opmerkingen zijn:

- kleine fouten kosten relatief veel punten;
- meerdere beoordelingscriteria zijn samengevoegd in één scorepunt;
- vakmanschap wordt onvoldoende beloond;
- goede gesprekken of creatieve producten leveren niet altijd een passende waardering op.

Positieve ervaringen

Naast verbeterpunten spreken respondenten ook waardering uit voor:

- de grotere hoeveelheid praktijk;
- herkenbare beroepssituaties;
- de vernieuwde inhoud;
- het afwisselende karakter van het examen;
- de aansluiting op de beroepspraktijk.

CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

De resultaten van de enquête geven inzicht in de mate waarin de doelstellingen voldoende zijn vertaald naar het vernieuwde cspe van E&O. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen samengevat en vertaald naar conclusies en mogelijke aanbevelingen voor de verdere doorontwikkeling van het cspe E&O.

Conclusie 1: verschuiving naar meer praktijk is goed zichtbaar

De doelstellingen van de vakvernieuwing zijn volgens de respondenten grotendeels gerealiseerd. De verschuiving naar meer praktijk is duidelijk zichtbaar en de praktijkopdrachten sluiten goed aan bij de vernieuwde eindtermen.

Conclusie 2: Organisatielast is toegenomen

De praktische uitvoerbaarheid vormt een belangrijk aandachtspunt. Vooral de voorbereiding, logistieke planning, personele inzet en aanschaf van materialen zorgen voor een aanzienlijke organisatorische belasting. Ook de toegenomen aantal AKG-1 opdrachten speelt hierbij een rol. Dit is aanzienlijk meer dan bij het oude cspe van E&O.

Conclusie 3: Lichte ontevredenheid over de beoordelingssystematiek

Respondenten geven aan dat vakmanschap, creativiteit en kwaliteit in de uitvoering niet altijd voldoende tot uitdrukking komen in de huidige beoordeling. Daarnaast is er kritiek op aspecten met meerdere beoordelingscriteria voor maar één scorepunt.

Slotconclusie

De resultaten van deze evaluatie laten zien dat de inhoudelijke koers van het vernieuwde cspe breed gedragen wordt. De inhoudelijke wijzingen in syllabus en examen sluiten nu beter aan bij wat er op de arbeidsmarkt gevraagd wordt. Respondenten herkennen de verschuiving naar een praktijkgerichter examen en waarderen deze ontwikkeling. Tegelijkertijd vragen de uitvoerbaarheid en onderdelen van de beoordelingssystematiek om verdere aandacht. De uitkomsten van deze enquête bieden daarmee waardevolle aanknopingspunten voor de verdere doorontwikkeling van het cspe E&O.

Aanbevelingen

Op basis van de enquête en de getrokken conclusies zijn de volgende zaken aan te bevelen. Deze aanbevelingen hebben betrekking op de verdere doorontwikkeling van het profielvak E&O, waarbij zowel Cito als CvTE betrokken zijn.

1. Onderzoek mogelijkheden om de organisatielast voor scholen te beperken, bijvoorbeeld door kritisch te kijken naar de omvang en inrichting van praktijkopdrachten. Anderzijds is door een meer praktisch cspe het een logisch gevolg dat de organisatielast toeneemt. Gekeken moet worden hoe de praktische uitvoerbaarheid gelijk kan blijven, zonder dat de organisatielast onevenredig groter wordt.
2. Beperk waar mogelijk de hoeveelheid aan te schaffen materialen en onderzoek mogelijkheden voor hergebruik van de materialen bij een andere opdracht.
3. Het informeren/uitleggen van de beoordelingssystematiek die toegepast wordt aan docenten in het veld.
4. Het is niet altijd duidelijk wat de respondenten verstaan onder vakmanschap. Om deze term goed te duiden zal dit, indien gewenst, onderzocht moeten worden.
5. Onderzoek of de inrichting van AKG-1-opdrachten beter kunnen aansluiten bij de uitvoeringspraktijk van scholen.

Afsluitend

Het CvTE is tevreden over de resultaten van deze enquête. De doelstellingen van de vak vernieuwing zijn ruimschoots behaald. In deze enquête is daarnaast vooral ingezoomd op wat er mogelijk nog beter kan. Hierdoor kan echter het beeld ontstaan dat er vooral zaken zijn die verbeterd moeten worden. Wanneer echter goed wordt gekeken naar met name de antwoorden op de gesloten vragen ontstaat er een positief beeld van de vernieuwing van het profielvak E&O.

De toename van de organisatielast en de AKG-1 opdrachten is iets wat een logisch gevolg is van een verschuiving naar een meer praktijkgericht examen. Dat dit door docenten genoemd wordt is voor het CvTE dan ook geen verrassing. Door deze toename is de organiseerbaarheid en uitvoerbaarheid van dit vernieuwde examen nog steeds in lijn met andere profielvakken. Wel moet er gekeken worden, zoals één van de aanbevelingen aangeeft, hoe dit beperkt kan worden.

Als laatste het eindoordeel van de docenten zelf. In één van de laatste vragen wordt gevraagd of deze vernieuwing een verbetering is t.o.v. het oude examen. Hierbij geeft 67% aan dat dit het geval is. Daarmee is de algehele conclusie dat deze vernieuwing ruimschoots geslaagd is.

COLLEGE VOOR TOETSEN EN EXAMENS

Diploma's in Nederland zijn voor een belangrijk deel gebaseerd op landelijke, centrale examens. Het vertrouwen van vervolgopleidingen en werkgevers in diploma's is dus onder meer afhankelijk van de kwaliteit van die examens.

Als College voor Toetsen en Examens (CvTE) zorgen we voor centrale examens die dat vertrouwen waard zijn. Vanuit de gedachte 'van, voor en door het veld' werken we nauw samen met mensen uit het onderwijs, zoals docenten, leerkrachten en examensecretarissen.

cvte.nl

SAMEN BOUWEN WE AAN GOEDE TOETSEN EN EXAMENS

Toetsen primair onderwijs: doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen. Vergelijkbaarheid van doorstroomtoetsresultaten en kwaliteitsbewaking van doorstroomtoetsen en leerlingvolgsystemen.
Cvtetoetsenpo.nl

Centrale examens voortgezet onderwijs: het centrale deel van de eindexamens vmbo, havo of vwo.
Het diploma geeft toegang tot passend vervolgonderwijs.
Examenblad.nl

Staatsexamens voortgezet onderwijs: examens voor iedereen die individueel of op vso-scholen niet in staat is via het regulier voortgezet onderwijs examen af te leggen.
Staatsexamensvo.nl

Centrale examens middelbaar beroepsonderwijs: centrale examens Nederlandse taal en Engels voor studenten in het mbo. De uitkomst is onderdeel van het mbo-diploma.
Examenbladmbo.nl

Staatsexamens Nederlands als tweede taal: examens Nederlandse taal voor iedereen die Nederlands niet als moedertaal heeft. Het diploma toont aan dat het Nederlands voldoende is voor werk of opleiding.
Staatsexamensnt2.nl